

III. BLOK – IMAGE DEMOKRACIE JAKO PUBLIC RELATION (Lekce 8.5 a 8.6.)

Lekce zaměřené na téma hybridního režimu.

8.5 AGRESIVNÍ APATIE

Cíle lekce

- 1) Žák dá do souvislosti hodnoty a demokratickou společnost.
- 2) Žák uvede, jak souvisí soulad osobního a veřejného života s občanskou společností.
- 3) Žák popíše, jak se konkrétně projevuje v demokratické společnosti absence hodnotového ukotvení společnosti, kultury.

Časová dotace: 45-90 minut

Věk: 2. stupeň ZŠ, SŠ

Lekce vznikla díky laskavému svolení Petera Pomerantseva. Texty pracovních listů jsou z knihy Nic není pravda, všechno je možné. Surreálné srdce nového Ruska. z kapitoly Volání prázdnoty.

Poděkování patří také vstřícnému přístupu nakladatelství Dokořán, s. r. o..

Pomerantsev, P: Nic není pravda, všechno je možné. Surreálné srdce nového Ruska. Dokořán, s. r. o., 2016, str. 212-215.).

EVOKACE

- 1) Vyzvěte žáky, aby se zamysleli nad otázkou:

– *jaké vlastnosti/hodnoty/projevy chování by měl mít člověk, kterému by důvěřovali (důvěryhodný člověk).*

Rozdejte každému pracovní list 1 s obrysem postavy, do které jednotlivé vlastnosti zapíšou. Poté je vyzvěte, aby se zamysleli nad otázkou:

– *jaké vlastnosti/hodnoty/projevy chování by měl/a mít politik/čka, které/mu by důvěřovali.*

Následně zadejte, aby jinou barvou připsali do postavy vlastnosti/hodnoty/projevy chování důvěryhodné/ho politika/čky. Po uplynutí času je vyzvěte, aby svá zjištění sdíleli ve skupinách po čtyřech a sepsali za celou skupinu do jedné postavy vlastnosti/hodnoty/projevy chování „jakéhokoliv člověka“ jednou barvou a jinou barvou politika. Vyzvěte výsledné obrysy se soupisy na viditelné místo a nechte skupiny prezentovat. V obou postavách by se neměly charakteristiky příliš lišit, není k tomu důvod.

2) Rozdělte žáky na dvě skupiny a dejte jim pracovní list 2 s tvrzeními. Každá skupina má 5–10 minut na seřazení následujících tvrzení od nejvíce pozitivního k nejvíce negativnímu. Na posloupnosti tvrzení se musí shodnout celá skupina. (V případě časových možností nechte porovnat vzniklé posloupnosti obě skupiny a poté je vyzvěte, aby během pěti minut vytvořili jednu společnou posloupnost.) Učitel nevstupuje do procesu tvorby. Na závěr reflektuje s žáky proces tvorby pořadí. Cílem je zamyslet se nad tím, zda je možné rozlišovat mezi lží v soukromém životě a na veřejnosti. Zda lze „omlouvat“ falešné jednání na veřejnosti.

UVĚDOMĚNÍ

1) Nejprve zajistíte bezpečné prostředí, aby žáci mohli otevřeně říkat své názory. Stanovte pravidla typu: respektujeme názory druhého, neurážíme druhé pro odlišné názory a nevyjadřujeme se vulgárně. Rozdejte pracovní list 3 s textem z knihy Petera Pomerantseva (Pomerantsev, P.: Nic není pravda, všechno je možné. Surreálné srdce nového Ruska. Dokořán, s. r. o., 2016.) a nechte jej žáky přečíst metodou podvojného deníku. Přeložte čistý list na polovinu, vyzvěte žáky, aby do levého sloupce vypisovali konkrétní přesné citace textu pracovního listu, které je nejvíce překvapily, zaujaly, oslovily nebo mají potřebu se k nim vyjádřit; do pravého sloupce píšou k daným citacím svůj komentář, proč větu vybrali. Pokud žáci s metodou nemají zkušenosti, je dobré plnění úkolu modelovat, tj. ukázat, jak byste postupovali vy.

Skupiny prezentují výstupy. Prezentace skupin je zpětnou vazbou pro pedagoga, zda žáci textu porozuměli, a zároveň přípravou na další práci s textem. Ujistěte se, že žáci chápou slovní spojení: četba Solženicyna, ráno v Komsomolu atd. Zeptejte se žáků, o čem text je. Případně můžete společně se žáky formulovat stručné shrnutí. Nechte zaznít výstupy skupin jako plnohodnotné pochopení textu, a pokud zjistíte, že skupiny nerozumí plně kontextu, doplňte potřebné údaje a vysvětlení až po prezentaci skupiny.

2) Rozdělte žáky do skupin po čtyřech. Rozdejte každému pracovní list 4 s obrysem dvou postav se zadáním a dvěma otázkami. Vyzvěte žáky, aby do jednotlivých obrysů sepsali odlišná či rozporuplná tvrzení/projevy chování, která je možné najít v popisu jednání lidí v textu, a sepsali stručné odpovědi na dvě otázky v pracovním listu. Upozorněte je, že mohou zapsat i rozporuplnost, u které není uveden protějšek.

Příklad:

Obrys 1: Upozorňuje na nebezpečí kapitalismu.

Obrys 2: Poslouchá západní hudbu.

Skupiny prezentují výstupy. Nechte nejprve, každou skupinu říct jeden rozporuplný projev, který našla, ostatních skupin se již pouze zeptejte, zda daný projev také vybrali. U každého projevu můžete s žáky diskutovat o tom, co vyjadřuje, co může být motivem a co důvodem rozporuplného jednání. U rozporuplností, které nemají uvedený opak, zkuste společně v diskuzi vymyslet, jak by mohla znít definice opaku (např. rozkradl rozpočet – vede dobře vlastní účetnictví; klekl si před prezidenta – myslí si, že prezidentovi by se neměl dávat najevo souhlas). Teprve poté nechte postupně skupiny prezentovat odpovědi na dvě otázky. Nevstupujte do výkladu skupinám. Až když všechny skupiny představí své odpovědi, může se rozvinout diskuze. Výstupy skupin můžete zakreslit do společných siluet na tabuli nebo flipchart.

3) Zadejte do skupin:

– *Zkuste si vzpomenout na obdobné situace ze současnosti, které na vás působí rozporuplně.*

Sepište, jak byste svými slovy popsali, co je to „agresivní apatie“, o které se píše v textu (doslovně na řádku 46)?

– *Jak byste svými slovy popsali to, jak „agresivní apatie“ může souviset s životem člověka v demokratické společnosti. Co vás k tomu napadá?*

Sdílejte výstupy skupin ve společné diskuzi. K diskuzi doporučujeme přečíst kapitoly 2, 3 a 5 metodiky Křehkost demokracie. Porovnávejte výstupy z evokace (sepsané charakteristiky důvěryhodného člověka a politika) se sepsanými charakteristikami v pracovním listu 4. Sledujte a pojmenovávajíte společně se žáky, v čem se liší a v čem shoduje jejich představa ideálního politika či člověka s popisem toho, co je sepsáno v pracovním listu 4. Obdobně je možné odkazovat na škálu seřazených tvrzení z evokace. Škálu lze řadit jakkoliv a nelze říci, že nějaká verze je správná nebo špatná. Všechny uvedené situace mají

stejnou podstatu – nelze je přičítat člověku, jakého jsme si definovali v evokaci. Ved'te diskuzi k tomu, zda je možné rozlišovat mezi pravdivostí jakéhokoliv člověka a politika a zda je možné rozlišovat mezi pravdivostí v soukromém a veřejném životě. Společně diskutujte o tom, jakou roli má důvěryhodnost, pravdivost a věrohodnost pro demokratickou společnost.

Podklad pro pedagoga:

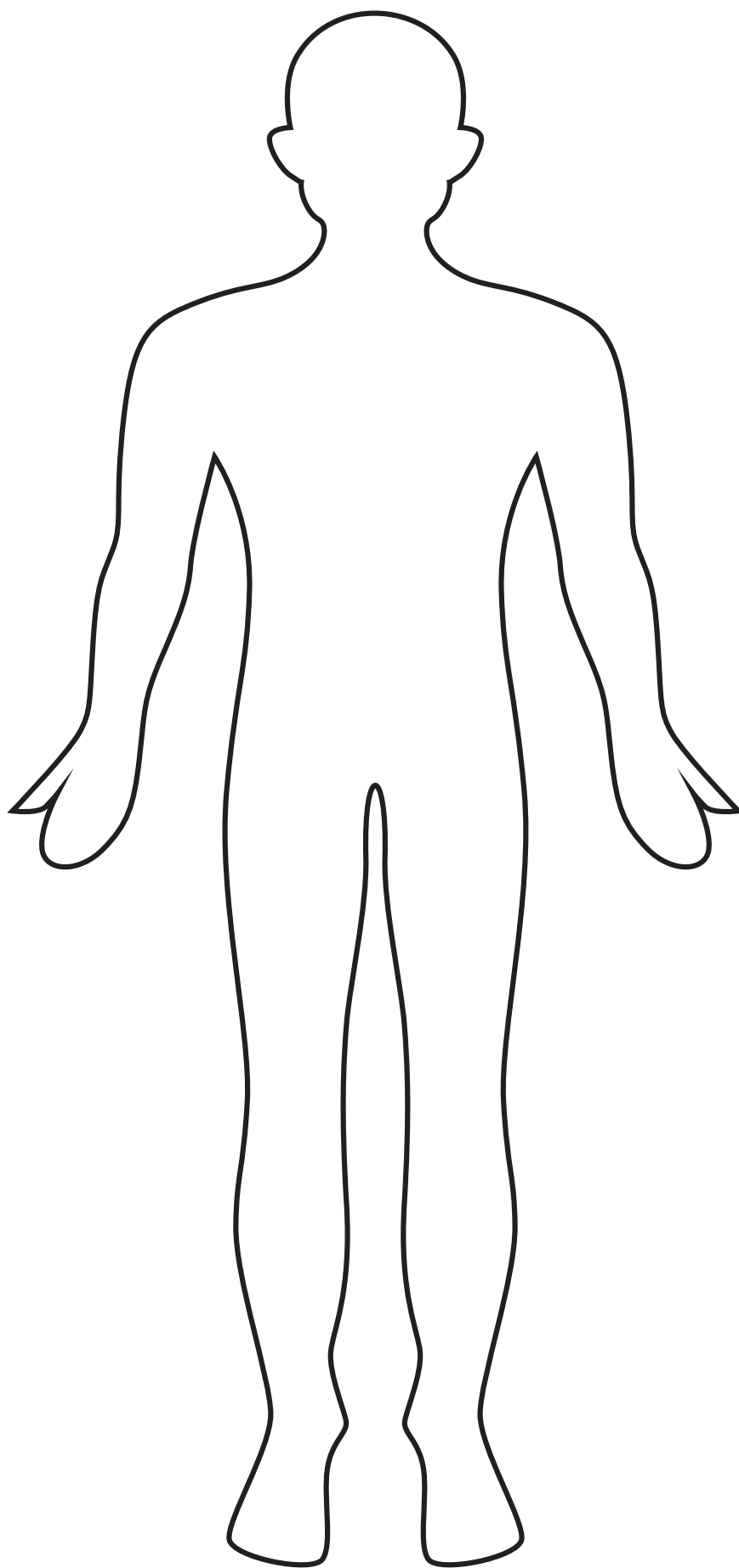
V průběhu diskuze můžete využít citát z knihy T. G. Masaryka: „Nesprávné je dělat rozdíl mezi mravností velkou a malou, že se politik v zájmu státu nemusí a nemá ohlížet na mravní předpisy. Věc se má ve skutečnosti tak, že člověk, který například lže a podvádí v životě politickém, lže a podvádí také v životě soukromém a naopak. Jen člověk slušný bude slušný vždy a ve všem.“

Masaryk, T., G.: *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918. Masarykův ústav AV, Ústav T. G. Masaryka, Praha, 2005.*

REFLEXE

1) Dejte žákům přečíst text pracovního listu 5 s úryvkem z knihy Tyranie: 20 lekcí z 20. století od Timothy Snydera a napište na tabuli větu (řádek 38): „Prostě mluvíš několika jazyky zároveň, pořád. Existuje několik tvých já.“ Požádejte žáky, aby se zamysleli nad oběma sděleními a nad tím, co se v lekci dozvěděli, a na dané téma napsali metodou volného psaní text. Případně vyberte pouze jednu z variant. Je možné nechat dobrovolníky své volné psaní někde vystavit nebo jinak zveřejnit.

PRACOVNÍ LIST 1

PRACOVNÍ LIST 2

Lhát na veřejnosti v předvolební kampani.

Podvést přítele/přítelkyni s kamarádem/
kamarádkou.

Podplatit lékaře kvůli operaci matky.

Odčerpat prostředky ze státního rozpočtu ve
prospěch vlastní firmy.

Ukrást peníze rodičům.

Udělat zákulisní dohodu ve svůj prospěch.

Vyhrožovat násilím rodině nepřítele.

Vyhrožovat vězením kolegovi, pokud se nevzdá
svého podílu ve firmě.

Odvádět daně v daňovém ráji.

Ovlivňovat obsah televizního vysílání.

PRACOVNÍ LIST 3

VZPOMÍNKA NA ROK 1968

Byl rok 1971 a mámě bylo tehdy 15 let. Učitelka v jejich úplně obyčejné kyjevské předměstské škole oznámila, že dnes za nimi přijde jeden velmi mimořádný návštěvník. Byl z rádia Kominterny, příslušník propagandistické elity, která vysílala sovětské myšlenky na Západ.

Bylo mu přes třicet a měl na sobě džíny a koženou bundu. Jen ti nejvíc cool, ti nejvzdorovitější, ale zároveň s nejlepšími kontakty (jen ti nejlepšími kontakty si mohli dovolit být vzdorovití) si dokázali pořídit džíny a kožené bundy – pocházely ze Západu a jet tam, nebo jen znát někoho, kdo tam byl, bylo privilegium. Tenhle člověk byl něco dočista jiného než jejich přízemní učitelé. Seděl na hraně katedry a usmíval se tím vědoucím úšklebkem, který matka později detekovala jako typický znak hochů od KGB a který já dnes vídám ve tváři prezidenta a lidí kolem něj. Úsměv lidí, kteří vědí, že prokouknou všechno.

Mimořádný návštěvník vyprávěl dětem, jak je Rusko obklopeno nepřáteli a jak si musejí dávat pozor na západní agenty a západní vlivy.

Pak si vyšel na chodbu zakouřit. Děti se táhly za ním. Dal jim cigarety, které si ustrašeně zapalovaly, ale učitelé byli z mimořádného návštěvníka tak vedle, že si netroufli jím v tom, aby s ním kouřily, zabránit. Mluvil o tom, že má doma desky Beatles (matka se vždy bála i jen vyslovit jméno „Beatles“ na veřejnosti). Řekl jim, že byl dokonce v cizině (nikdo z matčiny školy nikdy v cizině nebyl). V roce 1968 byl v Praze, byl členem sil, které „osvobodily“ Československo od kontrarevoluce. Vyprávěl dětem, jak popíjel v kavárnách Starého Města (matka se snažila představit si „kavárny Starého města“, ale nepodařilo se jí vytvořit si v mysli nějaký obrázek).

A vyprávěl jim, jak jednou, když seděl v kavárně, vběhli dovnitř nějakí Češi a křičeli „Rusové domů! Rusové domů!“

To matce přišlo divné. Odjakživa věřila, že přece Sovětský svaz „osvobodil“ Československo. Věřila, že Sovětský svaz bojuje za globální sociální spravedlnost.

„Chcete říct, že nebyli rádi, že vás vidí?“

Podíval se na ni, jako by byla idiot.

Každý, kdo vyrostl v Sovětském svazu, zažil okamžik, kdy procitl. Toto byl okamžik procitnutí mé matky. A jak se dívala na svět kolem sebe, pomalu začala vidět, jak všichni předstírají, jak se tváří, že věří, jak jsou někým jiným ráno a někým jiným odpoledne. Ale taky mají strach. Strach a ironie dohromady. A tolik hlasů zároveň. Jedno vaše já ráno v Komsomolu. Jiné odpoledne při četbě Solženicyna. Jedno vaše já v práci jako dobrý socialista a druhé poslouchající tajně BBC v kuchyni, ale všichni přitom vědí, že jste ho poslouchali, protože sami poslouchali taky.

VZPOMÍNKA NA 90. LÉTA

Kdykoliv se zeptám svých ruských šéfů, starších televizních producentů a lidí v médiích, kteří řídí systém, jaké bylo vyrůstat v pozdním Sovětském svazu, jestli věřili komunistické ideologii všude kolem nich, vždy se smějí.

„Nebud' směšný,“ odpovídají většinou.

„Ale zpívali jste ty písně? Byli jste dobří členové Komsomolu?“

„Samozřejmě že zpívali a líbilo se nám je zpívat. A hned potom jsme poslouchali Deep Purple a BBC.“

„Takže jste byli disidenti? Věřili jste, že Sovětský svaz má skončit?“

„Ne, takhle to není. Prostě mluvíš několika jazyky zároveň, pořád. Existuje několik tvých já.“

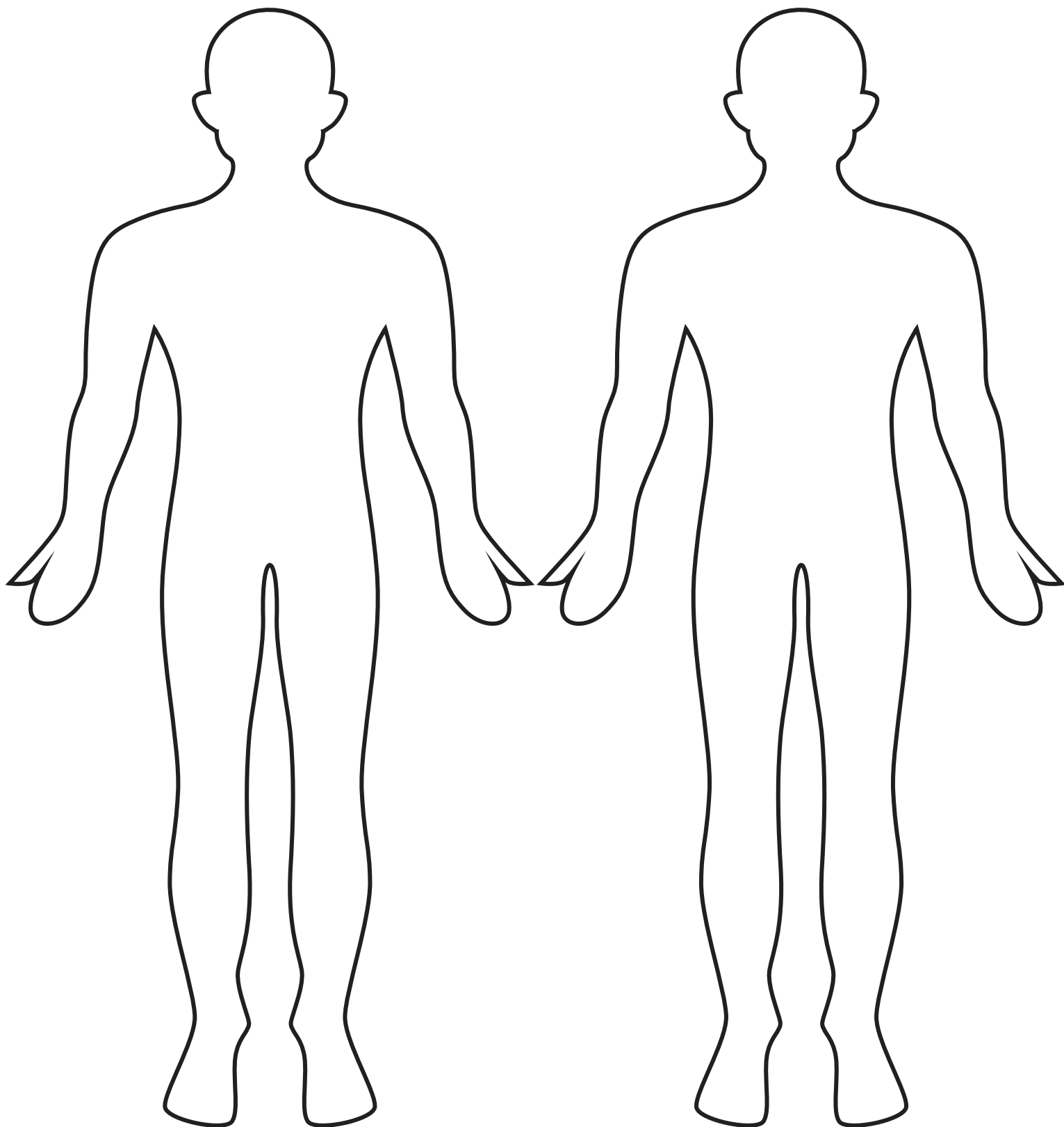
Z této perspektivy velkým dramatem Ruska není „přechod“ od komunismu ke kapitalismu, od jednoho vášnivě vyznávaného hodnotového systému ke druhému, ale to, že v posledních desetiletích SSSR nikdo v komunismus nevěřil, nicméně žil a tvářil se, jako že věří, a teď jsou tito lidé schopni vytvořit jen společnost simulací. Taková zůstává běžná, každodenní psychologie – producenti z Ostankina, kteří přes den vyrábějí zpravodajství velebící prezidenta a pak, jakmile odejdou z práce, přepnou na opoziční rádio; političtí technologové, kteří metamorfuji z jedné role do druhé s tekutou snadností – v jednu chvíli nacionalistický autokrat, v druhou liberální estét; „pravoslavní“ oligarchové, kteří pějí chvalozpěvy na ruský náboženský konzervatismus – a drží si své peníze v Londýně. Ve všech kulturách existuje rozdíl mezi „veřejným“ a „soukromým“ já, ale v Rusku bývají tyto rozpory extrémní.

48 Dřív jsem si myslel, že ty dva světy jsou v konfliktu, ale pravda je taková, že jde o symbiózu. Skoro jako
49 by se od vás očekávalo, že budete mít teď jednu identitu a za okamžik opačnou. Takže jste stále rozpadlí na
50 malé kousíčky a nikdy se nedokážete odhodlat věci změnit. A výsledkem je ona poněkud agresivní apatie, na
51 jakou tu člověk často naráží. To je systém uvažování, na kterém stál Sovětský svaz a stojí na něm nové Rusko,
52 i když je SSSR oficiálně dávno minulostí. Ale tato rozštěpení poskytují taky značné pohodlí – veškeré své
53 viny můžete nechat ulpět na vašem „veřejném“ já. Ten, kdo rozkradl rozpočet / vyrobil propagandistickou
54 show / klekl si před prezidentem na kolena, to jste nebyli vy, to byla jen role, kterou jste hráli; ve skutečnosti
55 jste dobrý člověk. Nejde přitom ani tak o popření. Ani o potlačení temných tajemství. Všechno, co děláte,
56 všechny své hříchy jasně vidíte. Jen si prostě reorganizujete svůj citový život tak, že je vám to jedno.

(Pomerantsev, P: Nic není pravda, všechno je možné. Surreálné srdce nového Ruska. Dokořán, s. r. o., 2016, str. 212–215.)

PRACOVNÍ LIST 4

Sepište do postav níže odlišná či rozporuplná tvrzení/ projevy/chování lidí, které je možné v textu najít. Zapisujte je tak, že v jedné postavě bude vždy zapsáno určité tvrzení/projev/chování a ve druhé postavě bude zapsáno to, které se odlišuje nebo je s ním v rozporu.

Formulujte vlastními slovy odpovědi na otázky:

- 1) Z čeho matka procitla, jak se píše na řádku 25?
- 2) Čemu matka věřila?

U každé otázky sepište odůvodnění své odpovědi, proč si to myslíte.

PRACOVNÍ LIST 5

„Co je pravda?“ Někdy si lidé kladou tuto otázku, protože se jim nechce nic podnikat. Obecný cynismus nám dává pocit, že jsme cool a hip, i když přitom spolu a s okolím sklouzáváme do marasmu lhostejnosti. Individuem tě činí schopnost zjišťovat a posuzovat fakta – a společností nás činí kolektivní důvěra ve společně získané poznání. Analyticky uvažující jedinec je současně aktivním občanem. Pokud vůdce nenávidí všechny, kdo si chtějí ověřovat skutečnost, je potenciálním tyranem.

(Snyder, T.: Tyranie: 20 lekcí z 20. století. Paseka, Prostor, 2017, str. 65)